

## דפים יז – יח

כה. האם 'אפשר לצמצם' אם לאו? מהן הנפקות המבוארות בסוגיא?

לדעת רבי יוסי הגלילי, אפשר לצמצם אפילו בידי שמים. ולדעת חכמים אי אפשר לצמצם. ומסקנת הסוגיא שאפילו דבר שביד האדם המכוין לצמצם אי אפשר לחכמים (כפרש"י). ואולם במדות הכלים והמזכה שאמרה תורה, אעפ"י שאי אפשר לצמצם אין חוששים בדבר ועושים כפי הנראה לעין, שכך ניתנה המצוה לעשות.

הר"י כתב (עתוס' כאן ועירובין ה'רא"ש) שלהלכה אנו נוקטים אפשר לצמצם בידי אדם, ולא בידי שמים. והרמב"ם פסק (רוצח ט, ח) לענין עגלה ערופה שא"א לצמצם אפילו בידי אדם, כחכמים (וע' גם בתוס' בשם הר"ם שמעון).

הנפקות המבוארות בסוגיא: שני זכרים שיצאו מרחם אמם שלא ביכרה – לריה"ג נתקדשו שניהם בקדושת בכורה (הזכרים). וחכמים אומרים: אי אפשר לצמצם, ורק אחד משניהם נתקדש (שאינן לנו לתלות מספק שיצאו שניהם כאחד ממש. עתוס').

כאמור, הלכה כחכמים (רמב"ם בכורות ה, א; יו"ד שיח, א), ודינם כדלהלן יה.

וכן חלל שנמצא מכוון בין שתי עיריות; לר' אליעזר, שתיהן מביאות עגלה ערופה כי אפשר לצמצם בידי אדם, והרי המדידה מכוונת בצמצום, וקרבה שאמרה תורה – אפילו קרובות. ויש תנא הסובר קרבה ולא קרובות, ולפיו לא היו עורפין כלל. לדעת חכמים א"א לצמצם ויביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו שתכפר עבור העיר הקרובה משניהם.

יש מקומות בהם מודה רבי יוסי שא"א לצמצם, כגון כלי חרס שנשבר לשנים – אין להניח שחלקיו שוים, שהרי אינו נשבר בקו חלק ויש בו גומות ובלטות.

## דף יח

כו. שני זכרים שנולדו ואין ידוע מי מהם הוא הבכור; –

א. מה דינם לענין קדושת בכורה ונתינה לכהן?

ב. מה דינם לענין מתנות זרוע לחיים וקבה? ומה דין המתנות בשאר ספק בכור ומעשר-בהמה?

ג. מת אחד מהם – מה דין השני?

ד. מה הדין בספקות-לידה בזכר ונקבה, בשני זכרים ונקבה, בשתי נקבות וזכר, בשתי נקבות ושני זכרים?

א. שני זכרים שנולדו לרחל שלא ביכרה ואין ידוע מי מהם קדם; אמר רבי טרפון (ברישא): הכהן בורר לו את היפה. ופרשו בגמרא טעמו, שיש להניח שהמשובח יצא ראשונה. ואמרו שלבסוף חזר בו רבי טרפון שהדבר בספק. רבי עקיבא אמר: המוציא מחברו עליו הראיה, הלכך הכהן יטול את הכחוש (אם הבהמות ברשות בעליהן).

יש לומר שגם רבי טרפון מודה לדון המוציא מחברו עליו הראיה, אפילו ברועה כהן (ע' להלן).

כיון שיש לבעלים חזקת 'מרא קמא' כלפי השמן (עפ"י חזו"א. ו"ח).

הזכר הנשאר ביד הבעלים – ירעה עד שיסתאב (ואסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לבעלים), שהרי הוא ספק בכור.

אפשר שגם רבי טרפון קודם חזרה מודה בדבר, כי עכ"פ לא יצא הדבר מידי ספק (חזו"א).

ב. שני זכרים שאחד מהם בכור, הבהמה הנשארת ביד הבעלים חייבת במתנות. כן דעת רבי מאיר (וסתם מתניתין) – שהרי הכהן בא עליו משני צדדים. רבי יוסי פוטר, מפני שנטל הכהן את חליפיו וכאילו זכה בבהמה השניה ונתנה לישראל [עשו את שאינו זוכה כזוכה], והרי בכור שזכה בו הכהן פטור מן המתנות. א. הרמב"ם פסק כרבי יוסי. והרא"ש והרמב"ן פסקו כסתם מתניתין, לחייב. ב. ברועה כהן, לדברי ר' טרפון זכה הכהן מיד בבכור האמתי שהרי מקנה לו אותו כדלקמן, וא"כ נראה שנתקיימה כבר מצות נתינה, וכשנותן אח"כ אחד מהם לכהן, הרי הכהן כמוכר לו את השני ופטור מן המתנות (חזו"א יט, יב).

ודוקא בספק כזה שזכה הכהן בחליפיו, אבל בהמה אחת שנולדה והיא ספק בכור – הכל מודים שהמתנות ניתנות לכהן, דמה-נפשך הם שלו, אם משום דין בכור אם משום מתנות [ואין גוזרים מפני הרואה שיסבור בהמת חולין היא ויבוא לעבוד ולגזו בה]. ומאידך בספק מעשר בהמה הכל מודים שאין לכהן כלום, שהרי אין לו לכהן חלק במעשר [ולא חייבו כדי שלא תשתכח תורת מתנות].

ג. מת אחד מן הספקות; לדברי רבי טרפון, הבעלים והכהן יחלקו בשני. ולדברי רבי עקיבא המוציא מחברו עליו הראיה.

הסיקו בגמרא (רבא ואיתימא רב פפא) שהכל מודים כשהבהמות ברשות הבעלים שהמוציא מחברו עליו הראיה. ואם ברשות רועה – מניח הרועה ביניהם ומסתלק, והם חולקים (רמב"ם ה, ה. והתוס' צדדו שמא כל דאלים גבר. ועוד כתבו שמדובר שהניחו אצלו שלא מדעתו ואינו מחויב לשמור, שאל"כ אין לו להסתלק). לא נחלקו אלא בחצר בעל הבית וכהן רועה בהמותיו; ר"ט סובר מקנה הוא לכהן קנין בחצרו כדי שזוכה בבכורות הנולדים הלכך יחלוקו. ורע"ק סבר שאינו מקנה לו שהרי נפסד בכך, והרי הם ברשות הבעלים. א. הלכה כרבי עקיבא (ערמב"ם בכורות ה, ו).

ב. נראה שאם לאחר שנתן לכהן, מת זה שביד הכהן – אין הכהן חוזר לחלוק עם הבעלים בנותר, ואפילו לדעת הסובר לא עשו את שאינו זוכה כזוכה (עפ"י חזו"א יט, יב).

ד. אין חילוק במקרי הספקות למיניהם. וגם כששתי בהמות ילדו שני זכרים ונקבה אעפ"י שהזכר שמן ומשובח, אין ודאות שהוא הנולד יחיד לאמו, אלא נידון כשאר ספקות, שמא נולד עם נקבה ולאחריה. הלכך הזכר הכחוש ינתן לכהן והמשובח נשאר בחזקתו ויאכל במומו לבעלים. שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות – אין כאן לכהן כלום.

בזכר ונקבה מודה רבי טרפון שאין אומרים יחלוקו – כיון שיש לו לבעלים 'חזקת מרא קמא' ברחל ובעוברה (עפ"י רש"י במשנה; חזו"א יט, יב).

ויש אומרים שלדעת הראשונים שתפסו כהן – אין מוציאים מידו, אין לישראל חזקת מרא קמא בולד (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א שיא. ופירש בשב שמעתתא (ד, ה) דהיינו למאן דאמר בכור למפרע הוא קדוש, כלומר מתחילת הלידה).

## דף יט

כז. א. יוצא דופן והבא אחריו, האם הם מתקדשים בבכורה?  
 ב. יצאה נקבה דרך דופן ולאחריה יצא זכר דרך רחם, האם הזכר קדוש בבכורה?  
 ג. מהם 'כלל הצריך לפרט' ו'פרט הצריך לכלל', ובמה הם חלוקים ממדות 'כלל ופרט' או 'פרט וכלל' דעלמא?